

УДК 159.923.2

ЄВДОКИМОВА Н. О.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті представлено результати дослідження ціннісних орієнтацій студентів технічних спеціальностей. Ціннісні орієнтації студентів розглядаються як базис їх ціннісного самовизначення, на основі котрого вони створюють особистісно значущу картину світу, «життєву філософію», яка виступає власною цінністю, обов'язковою для трансляції і відтворення у майбутньому. Підкреслено, що прагнення до здорового способу життя виходить на перший план. Відповідно до цього вибудовуються і їх життєві стратегії. Перспективою подальших розвідок автор вважає дослідження ціннісних орієнтацій студентів технічних спеціальностей старших курсів, порівняння ціннісних орієнтацій студентів різних спеціальностей, побудову картини світу студентів, що відображає їх прагнення до здорового способу життя.

Ключові слова: персональні цінності, система цінностей, спрямованість, термінальні та інструментальні цінності, ціннісна сфера особистості, ціннісні орієнтації, ціннісне самовизначення, цінності.

Постановка проблеми. Оскільки сьогоденішне студентство є найбільш дієвою соціально-рушійною силою суспільства, то саме ця категорія молоді викликає дослідницький інтерес. Важливим видається дослідження ціннісних орієнтацій студентської молоді, провідними чинниками динаміки котрих постають феномени групової та професійної належності.

У процесі професійної підготовки студенти привласнюють соціокультурний досвід поколінь, у якому представлені суспільні та групові ціннісні уявлення, у тому числі цінності професійної спільноти. Ці цінності опосередковано впливають на зміст учбово-професійної, а у подальшому і професійної діяльності, наповнюючись при цьому індивідуальним особистісним смислом, що віддзеркалює набутий студентом життєвий досвід. Результатом цього опосередкованого впливу є ціннісне самовизначення студента, на основі котрого він створює особистісно значущу картину світу, «життєву філософію», що сприймається ним

як власна цінність, обов'язкова для трансляції і відтворення у майбутньому. Ціннісне самовизначення студента задає його світоглядні установки та формує його поведінкові стратегії, забезпечуючи регуляцію життєдіяльності студента у всіх її аспектах. Відтак, цінності водночас є способом і результатом взаємодії студента з освітнім та соціальним середовищами. Зміст цінностей визначається архітектурою цих середовищ, їх здатністю задовольнити інтереси студента. Соціальне буття цінностей проявляється через їх засвоєння і відтворення у відповідних традиціях, нормах, законах, ідеалах, що стають домінуючими цінностями груп та спільнот, у т. ч. професійних. Притаманна студенту система цінностей базується на домінуючих цінностях груп і спільнот, проте має індивідуальну, унікальну вираженість.

Ми розуміємо, що у рамках одного дослідження неможливо дослідити усю сукупність цінностей студентів, проте вичленовування й аналіз інтегративних цінностей, характерних для представників технічних спеціальностей, є посиленою задачею для дослідника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток уявлень про цінності особистості знайшов своє відображення у дослідженнях та публікаціях українських психологів. Так, Н. Б. Іванцова, досліджуючи генезу професійної спрямованості практичного психолога, наголосила, що спрямованість особистості у професійній сфері реалізується за допомогою цінностей особистості. Нею досліджено динаміку рангової структури цінностей студентів залежно від курсу навчання та динаміку розходжень у значущості цінностей студентів класичного та технічного університетів, що дозволило дослідниці встановити статистично значущі розходження за категоріями цінностей: дружба, матеріальне благополуччя, здоров'я, громадянськість, патріотизм, духовність, моральне самовдосконалення, освіченість, професіоналізм, професійне самовдосконалення, широкий кругозір [1].

О. В. Медянова підкреслила особливу актуальність подальшої розробки проблеми розвитку ціннісної сфери особистості, з позицій психосинергетичного підходу спрогнозувала й експериментально підтвердила високий рівень значущості когнітивних складових особистості як чинника розвитку її особистісної сфери [3].

А. І. Рудська дійшла висновку, що цінності людини відображують настрій і тенденції сучасного буття суспільства, Відтак,

домінуючими цінностями соціально активної молоді дослідницею визначено: універсалізм, самостійність, доброту та безпеку [4].

На підставі вище викладеного можемо констатувати, що дослідження ціннісної сфери особистості студентів є вельми актуальним, ціннісні орієнтації студентів технічних спеціальностей недостатньо досліджені, потребують подальшої конкретизації та детального розгляду, особливо у контексті наявних соціокультурних реалій.

Мета нашої статті – висвітлення результатів дослідження ціннісних орієнтацій студентів технічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення цінностей у нашому дослідженні відбувалося за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича. Методика включає два списки по 18 соціально схвалюваних цінностей: термінальні (цінності-цілі) та інструментальні (цінності-засоби), котрі необхідно проранжувати за рівнем значущості.

У дослідженні взяли участь 100 студентів механіко-математичного факультету Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського віком від 17 до 19 років, з них: 36 юнаків та 64 юнки. Усі респонденти взяли участь у дослідженні за власним бажанням.

На першому етапі дослідження було проведено тестування за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокича. Студенти проранжували за рівнем значущості термінальні та інструментальні цінності. Більш важливим цінностям призначалися менші значення рангів. Результати дослідження представлено на рис. 1 і 2 та у табл. 1 і 2.

З рис. 1 видно, що найбільш важливими термінальними цінностями у студентів є: здоровий спосіб життя, кохання, щасливе сімейне життя та вірні друзі. Менш за все актуальні такі цінності, як: краса природи, розваги та суспільне визнання.

Серед інструментальних цінностей (рис. 2), найбільш важливими є: вихованість, освіченість, життєрадісність та чесність. Останні рангові міста одержали: чуйність, непримиренність до недоліків у собі та інших та високі запити.

На другому етапі дослідження, для вивчення структури цінностей, нами було застосовано процедуру факторного аналізу. Розрахунки проводилися за допомогою комп'ютерної програми обробки даних психологічних досліджень SPSS-13.

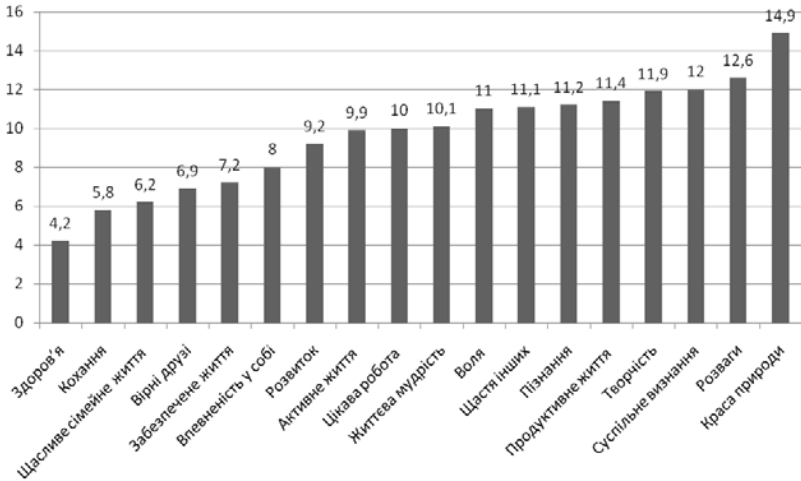

Рис. 1. Вираженість у респондентів термінальних цінностей (методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча)

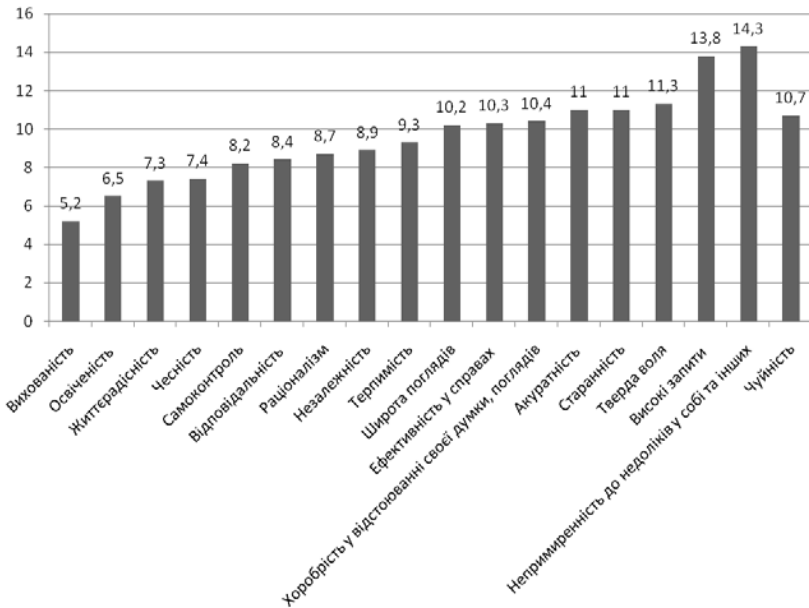

Рис. 2. Вираженість у респондентів інструментальних цінностей (методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча)

Таблиця 1

Рангові значення термінальних цінностей

№	Термінальні цінності	Середнє за рангами
1	Здоров'я	4,2
2	Кохання	5,8
3	Щасливе сімейне життя	6,2
4	Вірні друзі	6,9
5	Забезпечене життя	7,2
6	Впевненість у собі	8,0
7	Розвиток	9,2
8	Активне життя	9,9
9	Цікава робота	10,0
10	Життєва мудрість	10,1
11	Воля	11,0
12	Щастя інших	11,1
13	Пізнання	11,2
14	Продуктивне життя	11,4
15	Творчість	11,9
16	Суспільне визнання	12,0
17	Розваги	12,6
18	Краса природи	14,9

Таблиця 2

Рангові значення інструментальних цінностей

№	Інструментальні цінності	Середнє за рангами
1	Вихованість	5,2
2	Освіченість	6,5
3	Життєрадісність	7,3
4	Чесність	7,4
5	Самоконтроль	8,2
6	Відповідальність	8,4
7	Раціоналізм	8,7
8	Незалежність	8,9
9	Терпимість	9,3
10	Широта поглядів	10,2
11	Ефективність у справах	10,3
12	Хорообрість у відстоюванні своєї думки, поглядів	10,4
13	Акуратність	11,0
14	Старанність	11,0
15	Тверда воля	11,3
16	Високі запити	13,8
17	Непримиренність до недоліків у собі та інших	14,3
18	Чуйність	10,7

На підставі факторного аналізу результатів методу головних компонентів з наступним обертанням за критерієм Varimax сполучена факторна структура термінальних та інструментальних цінностей. Результати факторного аналізу представлено у табл. 3 і 4.

Факторний аналіз показав, що внутрішня структура термінальних цінностей респондентів визначається п'ятьма факторами, що пояснюється 67% загальної дисперсії (табл. 3).

Перший фактор є біполярним, до нього увійшли такі термінальні цінності: щасливе сімейне життя (-0,728), творчість (0,713), воля (0,706), кохання (-0,527), активне життя (-0,522), краса природи (0,484), пізнання (0,449). Таким чином, на одному полюсі фактору – цінності, котрі відображають значущість сім'ї та кохання, а з протилежного полюсу спостерігаємо прагнення до творчості та пізнання. Цей фактор можна назвати прагнення до щастя у сімейному житті.

Таблиця 3

Факторна структура термінальних цінностей

Цінності	Фактори				
	1 (15,85%)	2 (15,78%)	3 (14,3%)	4 (11,3%)	5 (9,6%)
Щасливе сімейне життя	-0,728				
Творчість	0,713				
Воля	0,706				
Активне життя	-0,522			0,392	
Краса природи	0,484	0,356		-0,451	
Забезпечене життя		0,835			
Цікава робота		0,747			
Щастя інших		-0,739			
Життєва мудрість		-0,448	0,784		
Здоров'я			0,686		
Розвиток			0,649		
Кохання	-0,527		0,541	-0,357	
Впевненість у собі			0,537	-0,443	0,380
Суспільне визнання				0,774	
Продуктивне життя		-0,361	-0,429	0,502	
Пізнання	0,449			0,475	
Розваги					-0,867
Вірні друзі		0,390			0,694

Таблиця 4

Факторна структура інструментальних цінностей

Цінності	Фактори				
	1 (14,2%)	2 (13,9%)	3 (12,3%)	4 (11,9%)	5 (10,4%)
Відповідальність	0,738				
Вихованість	0,719				
Чесність	0,656				
Освіченість	0,585			0,558	
Високі запити		0,914			
Старанність		0,861			
Незалежність		0,576		0,399	
Непримиренність до недоліків у собі та інших	-0,473	0,533	0,523		
Самоконтроль			0,849		
Життєрадісність			0,732		
Акуратність			0,490		-0,480
Чуйність	0,359		0,447		
Тверда воля				0,700	
Раціоналізм				0,663	
Хоробрість у відстоюванні своєї думки, поглядів				0,554	
Ефективність у справах					0,754
Широта поглядів				0,355	0,677
Терпимість					0,612

Другий фактор також є біполярним: забезпечене життя (0,835), цікава робота (0,747), щастя інших (-0,739), життєва мудрість (-0,448), вірні друзі (0,390), краса природи (0,356). Можна назвати фактор як прагнення до забезпеченості у житті. Забезпеченість життя пов'язується перш за все з цікавою роботою та вірними друзями. Проте інтереси інших та життєва мудрість не розглядаються як ресурс для досягнення забезпеченості у житті.

Третій фактор уключає такі змінні: життєва мудрість (0,784), здоров'я (0,686), розвиток (0,649), кохання (0,541), впевненість у собі (0,537). Цей фактор отримав назву прагнення до життєвої мудрості. Студенти пов'язують з цією цінністю здоровий спосіб життя, важливість розвитку та кохання, причому

підкреслюють необхідність упевненості у своїх силах при досягненні мети.

Четвертий фактор (біполярний) уключає: суспільне визнання (0,774), продуктивне життя (0,502), пізнання (0,475), краса природи (-0,451), впевненість у собі (-0,434), активне життя (0,392), кохання (-0,357). Фактор звертає увагу на значущість суспільного визнання, що можливо реалізувати через продуктивність, спираючись на пізнання та активне життя. Протилежний полюс фактору об'єднує споглядальність краси природи та мистецтва, впевненість у собі та кохання. Ми назвали цей фактор прагненням до суспільного визнання.

П'ятий фактор (біполярний): розваги (-0,867), вірні друзі (0,694), впевненість у собі (0,380). Прагнення до розваг є головною цінністю цього фактору. Проте визиває занепокоєння те, що студенти не пов'язують розваги з вірністю у друзів та впевненістю у собі.

Внутрішня структура інструментальних цінностей респондентів також визначилась п'ятьма факторами, що пояснюється 62,8% загальної дисперсії (див. табл. 3).

Перший фактор є біполярним, до котрого увійшли такі інструментальні цінності: відповідальність (0,738), вихованість (0,719), чесність (0,656), освіченість (0,585), непримиренність до недоліків у собі та інших (-0,473), чуйність (0,359). Цей фактор можна назвати відповідальністю.

Другий фактор: високі запити (0,914), старанність (0,861), незалежність (0,576), непримиренність до недоліків у собі та інших (0,533).

Виходячи з розподілу цінностей цього фактору, досягнення мети за високими запитами потребує: старанності, незалежності, прагнення до самовдосконалення через роботу з недоліками у собі та навколишньому світі.

Третій фактор: самоконтроль (0,849), життєрадісність (0,732), непримиренність до недоліків у собі та інших (0,523), акуратність (0,49), чуйність (0,447). Фактор самоконтроль базується на роботі з недоліками, позитивній спрямованості у житті. Для досягнення мети, особливо цінні такі засоби, як акуратність та чуйність.

Четвертий фактор уключає такі змінні, як: тверда воля (0,7), раціоналізм (0,663), освіченість (0,558), хоробрість у від-

стоюванні своєї думки та поглядів (0,554), незалежність (0,399), широта поглядів (0,355). У цьому факторі поєдналися прагнення до незалежності та широта поглядів, прагнення досягти мети за раціональними вольовими діями, спираючись на освіченість. Можна назвати цей фактор: воля та раціоналізм.

П'ятий фактор є біполярним, до котрого увійшли такі інструментальні цінності: ефективність у справах (0,754), широта поглядів (0,677), терпимість (0,612), акуратність (-0,48). У досягненні ефективності у діяльності надається перевага широті поглядів, терпимості, при цьому акуратність не визначається як важливий засіб. Можна назвати цей фактор прагненням до ефективності у діяльності.

Висновки. У результаті факторного аналізу отримано уявлення про внутрішню структуру термінальних та інструментальних цінностей студентів технічних спеціальностей. Термінальні цінності представлено п'ятьма факторами: прагнення до щастя у сімейному житті; прагнення до забезпеченості у житті; прагнення до життєвої мудрості; прагнення до суспільного визнання; прагнення до розваг. У свою чергу, структура інструментальних цінностей розкривається такими засобами, як: відповідальність, досягнення мети за високими запитами, самоконтроль, воля та раціоналізм, прагнення до ефективності у діяльності.

Фіксуючи важливість вибору персональних цінностей, можна стверджувати, що певний спосіб досягнення мети та життєві цілі мають певний пріоритет над іншими. За допомогою персональних цінностей будується орієнтація особистості та її установка на самореалізацію, досягнення успіху. У нашому дослідженні встановлено, що студенти технічних спеціальностей університету надають перевагу перш за все здоров'ю як запоруці щастя у сім'ї, коханню та вірним друзям. Пріоритет серед засобів досягнення мети у діяльності та житті надається перш за все вихованості, освіченості, життєрадісності та чесності.

Відтак, ціннісні орієнтації студентів технічних спеціальностей 1-3 курсів більш зорієнтовані на взаємодію з соціальним та освітнім середовищами, аніж на взаємодію з професійним середовищем. Їх «життєва філософія» сприяє на особистісні установки та домінуючі цінності студентської групи. Прагнення до здорового способу життя виходить на перший план. Відповідно до цього вибудовуються і їх життєві стратегії.

У зв'язку з цим, перспективою подальших розвідок вважаємо дослідження ціннісних орієнтацій студентів технічних спеціальностей старших курсів, порівняння ціннісних орієнтацій студентів різних спеціальностей, побудову картини світу студентів, що відображає їх прагнення до здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Іванцова Н. Б. Генеза професійної спрямованості практичного психолога: навч.-метод. посібн. / Н. Б. Іванцова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 344 с.
2. Іванцев Н. І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: автореф. дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Іванцев Наталія Ігорівна. – К., 2001. – 20 с.
3. Медянова О. В. Когнітивні складові як чинник розвитку ціннісної сфери особистості студента-медика: автореф. дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.01 / Медянова Олена Володимирівна. – О., 2013. – 20 с.
4. Рудська А. І. Ціннісні орієнтації літерів та волонтерів соціальних проєктів / А. І. Рудська. – Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2014. – Том VII. Екологічна психологія. – Випуск 35. – С. 238–244.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Ivantsova N. B. Geneza profesiyanoi spryamovanosti praktychnoho psykholoha: navch. – metod. posibn. / N. B. Ivantsova. – K. : Vydavnychyy Dim «Slovo», 2013. – 344 s.
2. Ivantsev N. I. Dynamika tsinnisnykh oriyentatsiy student-s'koyi molodi protyahom profesiyanoi pidhotovky: avtoref. dys. ... kandydata psykhol. nauk : 19.00.07 / Ivantsev Nataliya Ihorivna. – K., 2001. – 20 s.
3. Medyanova O. V. Kohnityvni skladovi yak chynnyk rozvytku tsinnisnoyi sfery osobystosti studenta-medyka: avtoref. dys. ... kandydata psykhol. nauk : 19.00.01 / Medyanova Olena Volodymyrivna. – O., 2013. – 20 s.
4. Ruds'ka A. I. Tsinnisni oriyentatsiyi literiv ta volonteriv sotsial'nykh proektiv / A. I. Ruds'ka. – Aktual'ni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. – Zhytomyr: «Vyd-vo ZhDU im. I. Franka», 2014. – Tom VII. Ekologichna psykholohiya. – Vypusk 35. – S. 238–244.

ЕВДОКИМОВА Н. А.

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье представлены результаты исследования ценностных ориентаций студентов технических специальностей. Ценностные ориентации студентов рассматриваются как базис их ценностного самоопределения, на основе которого они создают лично-стно значимую картину мира, «жизненную философию», которая

выступает собственной ценностью, обязательным для трансляции и воспроизведения в будущем. Констатируется, что ориентации студентов технических специальностей 1–3 курсов более ориентированы на взаимодействие с социальным и образовательным средами, чем на взаимодействие с профессиональной средой. Их «жизненная философия» опирается на личностные установки и доминирующие ценности студенческой группы. Подчеркнуто, что стремление к здоровому образу жизни выходит на первый план. В соответствии с этим выстраиваются и их жизненные стратегии. Перспективой дальнейших исследований автор считает исследования ценностных ориентаций студентов технических специальностей старших курсов, сравнение ценностных ориентаций различных специальностей, построение картины мира студентов, отражает их стремление к здоровому образу жизни. Ключевые слова: персональные ценности, система ценностей, направленность, терминальные и инструментальные ценности, ценностная сфера личности, ценностные ориентации, ценностное самоопределение, ценности.

YEVDOKIMOVA N. A.

VALUE ORIENTATIONS OF STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

The article presents the results of a study of value orientations of students of technical specialties. Value orientations of students are considered as the basis of valuable self-determination on the basis of which they create personally meaningful picture of the world «philosophy of life», which advocates self-worth, a must for translation and reproduction in the future. It is stated that the orientation of technical students 1–3 courses are more focused on the interaction with the social and educational environment than to interact with the professional environment. Their «philosophy of life» is based on the personal setting and the dominant values of the student group. It was emphasized that the pursuit of a healthy lifestyle comes to the fore. In accordance with this line up and their life strategies. Prospects for further research, the author considers the research of value orientations of students of technical specialties of senior courses, the comparison value orientations of different specialties, the construction picture of the world of students, reflecting their commitment to a healthy lifestyle.

Keywords: personal values, values, direction, terminal and instrumental values, value sphere of personality, values, value self-worth.

Стаття надійшла до редколегії 12.01.2015 року.